

Debatt

Lyft blicken! Om praktiktära forskning och behovet av flummiga pedagoger

Malin Ideland
Malmö universitet
Kontakt: malin.ideland@mau.se

Vad är egentligen nyttig, relevant forskning? Vilken forskning kommer samhället bäst till gagn? Hur kan forskare inom det pedagogiska fältet bäst ta sig an olika samhällsutmaningar? Frågan är egentligen helt rimlig med tanke på den enorma mängd och bredd av samhällsutmaningar som står till buds. Men hur står det till med svaren i dagens skolforskning och -debatt?

Ett samtida svar tycks sökas i den praktiktära forskningen (Ideland, kommande). Skolnyttig forskning sägs utgå från frågor som skolans personal formulerar utifrån sitt klassrum och svaret på frågan finns i samma kontext: i klassrummet, i lärarnas arbete och elevernas förutsättningar för goda kunskapsresultat. Detta framväxande paradig var också i fokus för förra årets debatt-tema i *Pedagogisk forskning i Sverige*. Ett annat svar på frågan om nyttig forskning uppenbarar sig i de data som samlas in via plattformar och andra digitala verktyg – *learning analytics* och forskning för datadriven skolutveckling – det vill säga stora datamängder som kan brytas ner, analyseras och fungera som underlag för rekommendationer eller kanske till och med rena verktyg i form av AI-assistans för elevers lärande.

I den svenska kontexten är det förstnämnda området idag det allra vanligaste svaret på vad som är nyttig forskning. Från policyhåll har detta initierats och stärkts under tjugohundratalet. Inte minst märks detta i vilka statliga utredningar som har publicerats och hur forskningsanslag har fördelats. År 2001 inrättades den Utbildningsvetenskapliga kommittén (UVK) vid Vetenskaps-

rådet med uppgift att stödja forskning kring lärande, kunskapsbildning, utbildning och undervisning. Ett antal år senare pekade utredningar på att UVK inte tillräckligt väl uppfyller syftet att stödja och facilitera för skolan användbar forskning (SOU 2018:19). Senare politiska initiativ som till exempel Skolforskningsinstitutet och ULF-avtal har därför inneburit ytterligare styrning mot nyttiggörande av forskning och att den forskning som bedrivs ska utgå från det som verksamheten, det vill säga de behov som skolan upplever.

Liknande diskussioner kring forskningens nytthet och användbarhet finns i den kommersiella sektor som säljer produkter och tjänster till skolor – till exempel konsultbyråer, konferensarrangörer, ed-tech-företag med flera. Liksom policyföreträdare och, förvånansvärt ofta, akademiker så talar de om problem med att de utbildningsvetenskapliga forskarna – och då inte minst pedagoger – är positionerade i universitetens ”elfenbenstorn” där de forskar på sådant som inte kommer skolorna till gagn (Ideland et al., 2021; Ideland & Serder, 2022; Popkewitz, 2020).

Att forskning ska kunna leverera svar och lösningar på problem är självklart en viktig utgångspunkt. Att som forskare samarbetar med personer och organisationer utanför akademien är också att vara ett önskvärt subjekt i den kunskapsekonomi som växte fram under andra halvan av 1900-talet. Men vad är egentligen användbar forskning? Är det inte dags att vidga den kategorin? Vad är det vi inte ser när vi analyserar praktiken eller elevdata? Låt oss gå tillbaka till de inledande frågorna om vilken forskning som är nyttig och vilka samhällsutmaningar som det pedagogiska forskningsfältet bör ta sig an. Tidigare artiklar i debattserien har pekat på behov av att ta sig an normativa frågor och i detta – med hjälp av teori och pedagogisk filosofi – lyfta blicken från praktiken (Dahlbeck, 2022; Matta, 2022). Jag, etnologen bland pedagogerna och didaktikerna, vill slå ett slag för ytterligare ett sätt att lyfta blicken från praktiken, nämligen till det kulturella och politiska sammanhang som skolan befinner sig i.

I skrivande stund kommer besked om ett nytt förslag på en nationalistisk, konservativ regering. De fyra styrande partiernas projektplan för skolan i Tidöavtalet handlar om ordning och reda i form av möjligheter att avskilja elever och akutskolor. Det handlar också om mer matematik och svenska, centralt rättade prov och inspektion, inspektion, inspektion. Insprängt finns ett avsnitt där en satsning på fler skolaktörer (huvudmän) ska uppvägas med bättre och fler kvalitetskontroller, samt reglerat vinstuttag de första åren. Problemen, och lösningarna, finns i skolan – i det lilla. Och problemen är lärarna och eleverna. Och då inte vilka elever som helst utan de som inte passar in, de som ska avskiljas från undervisningen.

Med utgångspunkt i dagens politiska verklighet – och då kan tilläggas politisk oro, djup segregation och en skolmarknad i full frihet – framstår fokuset på det som händer i det lilla som en ren och skär dimridå. ”Titta här! Inte

där!”. ”Bry dig om det politiskt ofarliga!”. Bara för att vissa frågor tycks enklare att lösa – som att lyfta ut barnet från klassrummet, satsa på fler timmar i matematik, eller att skapa en systematik för kvalitetsarbetet – så är det kanske inte dessa som är de viktigaste om man vill skapa förutsättningar för en god, likvärdig utbildning. Och de fungerar definitivt inte för att skapa en politisk förändring.

Thomas Popkewitz publicerade för ett par år sedan en bok med en titel som väl sammanfattar problemet: ”The impracticality of practical research” (Popkewitz, 2020). Tron på att forskningen ska kunna leverera svar som är överförbara från ett sammanhang till ett annat är överdriven och vi behöver förstå mer om var den kommer ifrån och vad den betyder. Ett problem, enligt Popkewitz, är att den ”praktiska” forskningen utgår från en bild av elever och lärare som ”hemlösa sinnen”. Det vill säga att människor och deras praktiker försöker förklaras och förstås utan att sätta in dem i en kulturell, geografisk och historisk kontext. Detta är, enligt mig, också det som förenar de till synes helt olika forskningstraditioner och politiska initiativ som idag ges som svar på frågan om nyttig forskning – å ena sidan praktisknära studier, å andra sidan learning analytics och datadriven skolutveckling. Det som händer i klassrummet, i datorn, i elevernas lärande tycks inte vilja förstås utifrån det politiska och samhällsrelaterade sammanhang som skolan ingår i.

Denna tendens att avkontextualisera måste belysas och motverkas, inte minst i en tid då elevers skolresultat i ökande grad beror på deras socio-ekonomiska bakgrund. Vad betyder det att – med den goda intentionen att stärka lärarprofessionen – dra gränsen för lärandets förutsättning vid klassrummets väggar och att tro på modeller och beräkningar? Bör vi inte se bortom detta sammanhang? Jag vill slå ett slag för mer ”praktikfjärran” forskning, där sinnet är allt annat än hemlöst. Individer och praktiker – i skolan såväl som i policysektorn, företaget eller akademien – bör förstås som intrasslade i historien, samhället, politiken, bostadsområdet, fritiden, familjen och familjebakgrunden och så vidare. Listan kan göras lång.

Jag vill även slå ett slag för att problematisera det som ses som evidensbaserat. Att överlämna beslut och professionellt omdöme till antingen färdigförpackade undervisningsmodeller, data eller artificiell intelligens gör både att det individuella och professionella omdömet utarmas, vilket bland annat Jonna Bornemark (2018) har pekat på, och att beslut riskerar att motiveras utifrån rationalitet, regler och byråkrati. Vi ser idag en global nedmontering av demokratin och nationella tendenser att inskränka pressfrihet, yttrandefrihet och andra rättigheter vi under vår livstid har tagit för givna. Det är enligt min mening på sin plats att påminnas om Hanna Arendts (1964) analyser av den banala ondskan, och hur fruktansvärda handlingar i koncentrationslägren motiverades av en yttre byråkrati där individens ansvar utarmades.

Slutligen till den fråga som *Pedagogisk forskning i Sverige* ställer detta år inom ramen för sin debatt: För vem och vad är pedagogisk forskning relevant? Från

en position en liten aning från sidan, som etnolog i det utbildningsvetenskapliga fältet som sedan många år forskningshandleder både inom ämnesdidaktik och pedagogik, så upplever jag att pedagogiken som ämne har aningen dåligt akademiskt självförtroende och blir ett lite för enkelt och påverkbart mobbningsoffer i den offentliga debatten. Pedagogiken beskrivs i termer av flum och onyttighet. Men i stället för att stå upp för sina traditioner och peka på behovet av flum, lyfta blicken från praktiken, så vänder sig pedagogiska forskare inte sällan dit pengarna finns – det vill säga i den praktikinära, lösningsinriktade forskningen. Detta är självklart förstäligt, det utbildningsvetenskapliga forskningsområdet är djupt underfinansierat i relation till sitt utbildningsuppdrag och vi försöker alla trola med knäna för att hävda oss med forskningsanslag, publiceringar och citeringar. Men kanske är det dags att påminna om att pedagogiken som forskningsämne har ett värde – och ett ansvar – även bortom att svara på lärares frågor och formulera best practice. Kom igen pedagoger! Ta makten över ert fält! Var lite flummigt bråkiga mot samtiden! Historisera, filosofera, problematisera och – inte minst – contextualisera utbildning och lärande! Då kommer ni att bli både nyttiga och relevanta.

REFERENSER

- Arendt, Hanna (1964). *Eichmann in Jerusalem*. Viking Press.
- Bornemark, Jonna (2018). *Det omätbaras renässans – en uppgörelse med pedanternas världsherravälde*. Volante.
- Dahlbeck, Johan (2022). Den pedagogiska filosofins återkomst?. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 27(2), 167-169. <https://doi.org/10.15626/pfs27.02.09>
- Ideland, Malin (kommande) *Kunskapsmäklare och skapandet av skolans vetenskapliga grund*. Opublicerat manus.
- Ideland, Malin, Jobér, Anna, & Axelsson, Thom (2021). Problem solved! How edupreneurs enact a school crisis as business possibilities. *European Educational Research Journal*, 20(1), 83-101. <https://doi.org/10.1177/147490412095297>
- Ideland, Malin, & Serder, Margareta (2022). Edu-business within the Triple Helix. Value production through assetization of educational research. *Education Inquiry*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/20004508.2021.2019375>
- Matta, Corrado (2022). Teoretisk och normativ pedagogisk forskning är alltid relevant – även ur ett rent instrumentellt perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Ahead of print. <https://pedagogiskforskning.se/debatt-2022-pedagogisk-forskning-relevant-for-vem-och-for-vad/>

Popkewitz, Thomas S. (2020). *The impracticality of practical research: A history of contemporary sciences of change that conserve*. University of Michigan Press.

SOU 2018:19, *Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring*.
Utbildningsdepartementet.